

ANTROPOLOGIJA POSTSOCIJALIZMA

Zbornik radova

**Uredio
Dr Vladimir Ribić**

**Beograd
2007**

Reč urednika

Ovaj zbornik je proizašao iz naučnog skupa *Tranzicija i postocijizam: antropološka istraživanja*, koji je održan 24. novembra 2007. godine, u organizaciji Odeljenja za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Sastoji se od dvanaest radova jedanaest autora iz bivše Jugoslavije, to jest, iz Srbije, Hrvatske, Slovenije i Makedonije. Učesnici su temu skupa shvatili vrlo široko, o čemu svedoči sadržaj zbornika. To je omogućilo ne samo da se prouči širok spektar društvenih fenomena, već i da se sagleda kako se, u društvenim uslovima postsocijalističke tranzicije, razvila antropologija u postjugoslovenskim državama. Čitaoci će moći da se uvere kako antropolozi pristupaju istraživanju dinamičnih fenomena, kakvi su karakteristični za periode radikalne društvene promene, i kako se, pri tome, koriste iskustvom antropologije, ali i drugih društvenih i humanističkih nauka.

Vladimir Ribić

Bojan Žikić

Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

Ljudi (koji nisu sasvim) kao mi. Kulturna konceptualizacija pojma *privatnik* u Srbiji¹

Apstrakt: Za razliku od drugih tranzicionih sredina, zemlje bivše SFRJ imale su iskustva s privatnim preduzetništvom u svom "predtranzicionom periodu", tj. u vremenu koje je prethodilo njihovoj kapitalističkoj transformaciji, u ekonomskom, društvenom i kulturnom smislu. Privatni preduzetnici u Srbiji imali su uvek poseban status sa pravnog, društvenog i kulturnog kognitivnog aspekta. U radu se razmatraju uslovi i razlozi toga sa stanovišta kulturne konceptualizacije.

Ključne reči: kognitivna antropologija; tranzicija; privatno - preduzetništvo; Srbija

---

¹ Rad je rezultat učestvovanja u Projektu 147035, u potpunosti finansiranom od strane MNŽŽS.

Uvod

Apologete samoupravnog socijalizma titoističko-kardeljevskog tipa hvalile su se, između ostalog, pluralizmom svojinskih odnosa: pravni sistem SFRJ poznao je društvenu, državnu i privatnu svojину. U uslovima koji su vladali u tom društvu, nikad niste mogli sa sigurnošću reći šta tačno razlikuje prva dva svojinska oblika – na opštem nivou ili u nekom konkretnom slučaju. Za razliku od toga, privatna svojina bila je jasno titulisana – u pravnom, ali i u kulturno kognitivnom smislu. *Nešto je nečije, kad se zna čije je* – tj. kome pripada – slušao sam u detinjstvu i ranoj mladosti često. Ono što je ostajalo nedorečeno, međutim, kako u normativnom, tako i u smislu kulturne percepcije, bilo je to – na koje i kakve načine se može doći do onoga što će biti označeno nepo- bitno kao privatno. Postojala su određena zanimanja, kao što znamo, koja su se smatrala domenom pravno i kulturno prihvatljivog sticanja privatne imovine, a njih nije bilo baš tako malo, kao što bi neko mogao da pomisli, možda². Pored raznovrsnih zanatskih delatnosti, taksista i tome slično, u tu kategoriju ubrajali su se sportisti, estradni i tzv. slobodni umentici itd.

Ljudi su odlazili na rad u inostranstvo, takođe, po različitim osnovama – od *gastarbeits* u klasičnom smislu, do njegovih vidova koji nisu bili etiketirani tim nazivom. Imovina se mogla

---

² Fantastično određenje pojma privatno preduzetništvo dala je Ildiko Erdei; iako je to određenje dizajnirano za tranzicioni model našeg društva, smatram da važi, zapravo, za najbolji opis toga kako se dati pojam doživljava u kulturnoj kogniciji tog društva. V. Илдико Erdei, Богатство у транзицији – концептуализација богатства на примеру два књажевачка предузетника, у Сенка Ковач (ур.), Проблеми културног идентитета становништва савремене Србије, Етноантрополошки проблеми, Зборник радова, Београд 2005, 215.

steći – i sticala se – i radom u državnoj službi, odnosno društvenim preduzećima, tako da nije postojao pravni ili konceptualni kvalifikativ koji je izjednačavao privatnu imovinu i privatni posao. Privatnicima su nazivani svi oni koji su imali sopstvenu preduzetničku delatnost, *sopstveni biznis*, kako je to ušlo u kolokvijalni govor još tokom 80-ih godina prošlog veka. Naravno, kategorija koju je označavao izraz *privatni biznis* širila se vremenom, popunjavajući se različitim delatnostima od sredine prošlog veka, na primer, do danas, tako da nema smisla, zapravo, navoditi iscrpno sva zanimanja na koja se gledalo kao na privatno preduzetništvo u poslednjih četrdesetak godina.

Ono što je rečeno za *privatni biznis*, važi i za privatnike, odakle se neću baviti definijentnim ili klasifikatornim poslom, već ću pokušati da pokažem gde je, kakvo je i zbog čega je takvo njihovo mesto u kulturnoj konceptualizaciji u Srbiji³.

Ko dobija platu, a ko je zarađuje

Društvena frazeologija i kulturni žargon predstavljaju relativno pouzdan izvor za kulturnu kognitivnu predstavu o nekom fenomenu⁴. Načini na koje se nešto označava ne moraju biti "tačni"

---

³ Ovo nije rad o tranziciji po sebi, već o šemama u kognitivnom smislu, koje pripadnici neke zajednice imaju o nečemu – u ovom slučaju o određenim pojmovima koji su bitni za tranziciju. Slično razmatranje u srpskoj antropologiji imala je Jana Bačević, samo na primeru razvoja turizma u knjaževačkom kraju. Упор. Јана Баћевић, Антропологија, туризам и транзиција: концепције о развоју туризма у Књажевцу, ГЕИ САНУ LIV, 2006, 377-388.

⁴ U tom smislu, D'Andrade ukazuje na (zajedničke) radove Berlna, Breedlovea i Ravena, na primer, dok u našoj antropologiji pionirski po-

u tom smislu da govore o pravoj prirodi tog nečega, ali teško da su značenjski nasumični; uvek su motivisani na određeni način. Uzmimo izraz koji je kod nas uobičajen još uvek, kada je u pitanju isplata ličnih dohodaka, na primer. Uglavnom se kaže *dobio/la sam platu*, pita se *jesi li dobio/la platu* i tome slično. Ono što je konotirano ovim izrazom, nesumnjivo, jeste isplata zarade stečene obavljanjem određene delatnosti u datom vremenskom periodu, koja bi trebalo da se vrši u regularnom kalendarskom ritmu. Ta zarada predstavlja, dakle, finansijski ekvivalent koncepta nadoknade za uloženi trud u vezi obavljanja nekog posla. U tom smislu, zapravo, deo je šireg koncepta ugovornog odnosa između onog koji obezbeđuje posao i onog ko ga obavlja. Sledeći logiku konceptne derivacije⁵, dalje, može se reći da izraz koji je u pitanju opisuje, u stvari, taj odnos – iz ugla osobe koja obavlja posao.

Toliko o vidu kulturne percepcije odgovarajuće činjenice. Kada je u pitanju njena kognitivna evaluacija, međutim, da bismo je razumeli, potrebno je da poznajemo kontekst koji je determiniše, na izvestan način, a to je privredni sistem socijalističkog samoupravnog društva pokojne Jugoslavije. Pozvavši se na svojevrstu epistemičku povlašćenost u tom pogledu, može se izneti tvrdnja da je *dobijanje plate* bila distinktivna karakteristika zaposlenih u državnom i društvenom sektoru. Privatni sektor bio je organizovan do početka 90-ih godina prošlog veka na takav način da nisu postojala preduzeća koja su zapošljavala,

---

duhat predstavlja rad Dragane Antonijević; v. Roy D'Andrade, *The Development of Cognitive Anthropology*, Cambridge University Press, Cambridge 1995, Драгана Антонијевић-Пајић, Семантика жаргонских израза о жени, ЕС VI, 57-61, 1985.

⁵Neće biti detaljnije obrazlagana na ovom mestu, v. Бојан Жикић, Антропологија геста II: савремена култура, Српски генеалогски центар, Етнолошка библиотека књ.8, Београд 2002, 65-71, 141 i dalje, 242-243.

praktično, bilo koga osim njihovih vlasnika i članova vlasnikovih porodica; tako je bilo barem u kvantitativno dominantnom broju slučajeva. Posmatrano u tom svetlu, *dobijanje plate* predstavlja određeni koncept, koji govori i o tome kakva je priroda narečenog odnosa između poslodavca i zaposlenog.

Dobijanje plate ne odnosi se samo na isplatu ličnog dohotka, dakle, već konotira određenu vrstu ekonomske zbrinutosti zaposlenih: poslovi su (bili) stalni, a radničko zakonodavstvo štiti zaposlene od različitih oblika mogućeg "ugnjjetavanja" od strane poslodavca u tolikoj meri da otpuštanje nije moguće, praktično, ni u slučajevima izuzetno teških povreda radne discipline i discipline uopšte⁶. Dalje, pomenuta zbrinutost proteže se i duž vremenske ose budućnosti, pošto je poslodavac taj koji izdvaja sve doprinose za zaposlene (penziona i zdravstvene, pre svega, ali plaća i porez), a u materijalnom smislu u stanju je da prevaziđe kvantitativna ograničenja ličnog dohotka (mogućnost uzimanja različitih, veoma povoljnih kredita, obezbeživanje zimnice, regresi, obroci i slično). Koncept poslodavca predstavlja, znači, prilično benevolentnog agenta lične dobrobiti zaposlenih, nekoga (ili nešto) što vodi računa o njima i njihovim osnovnim socio-ekonomskim potrebama.

Kako na faktografskom nivou, tako i na nivou društveno-ekonomskog konteksta, *dobijanje plate* korespondira, sledstveno, s konceptom beneficija zaposlenja u društvenom ili državnom sektoru⁷. Proizlazi to da kulturna kognitivna logika, koja je iznedrila

---

⁶ Ovakva situacija dostiže vrhunac od polovine 70ih godina prošlog veka, nakon donošenja dva, za to bitna, pravna akta, Zakona o pravima i obavezama radnika u udruženom radu, Službeni glasnik SR Srbije 6, 1974 i Zakona o udruženom radu, Službeni list SFRJ 53, 1976.

⁷ Od regresa za godišnji odmor, preko bonova za topli obrok koji je to zaista bio često, do jednostavnijeg ostvarivanja prava koja su proizlazila iz doprinosa na dohodak po osnovi socijalnih davanja, te izuzeća

ovakvu konceptualizaciju, zaista pravi razliku između predstave o *dobijanju plate* i predstave o njenom zarađivanju. Dok drugo nije potcrtano na tako jasan način, pa ćemo ga odrediti u smislu protivstavljanja prvome, *dobijanje plate* vezano je, sasvim jasno, za takvo shvatanje odnosa između poslodavca i zaposlenih u kojem je sva briga u vezi orgnaizacije posla, infrastrukture, investicije, rizika, tehnologije itd. na poslodavcu. Odatle, nisu čudno to što je na njemu i briga za finansijskom nadoknadom zaposlenih, tj. za njihovo zbrinjavanje, u krajnjem slučaju. Još jedna izreka iz samoupravnog socijalističkog vremena naglašava to dodatno: *niko me ne može platiti onoliko malo koliko malo mogu da radim*.

Zaposleni je pozicioniran u ovom vidu kulturne konceptualizacije tako da zavisi od poslodavca, doduše – gde je poslodavac personifikacija društva, države i sistema, zapravo – ali na takav način da to predstavlja *obavezu* onog drugog. Kako *taj* drugi svoje obaveze u pogledu zaposlenog izvršava na takav način da je ovaj njima zadovoljan – zbilja ili na retoričkom, odnosno konceptualnom nivou⁸, proizlazi da je njegovo krajnje određenje takvo da ga možemo opisati kao benevolentnost, u najmanju ruku. Kulturna kognitivna šema izjednačava, dakle, sistem, državu kao njegovog titulara i od-

---

iz sistema plaćanja poreza, praktično – brojne su bile prednosti toga biti zaposlen u društvenoj ili državnoj radnoj organizaciji.

⁸ Diskurs koji je dominirao u pogledu toga u SFRJ, sugerisao je sigurnost i zbrinutost zaposlenih, koje obezbeđuje sâm sistem putem svojih posredničkih titulara zapošljavanja. Pogled iz tranzicione perspektive – bilo u vreme Miloševića, bilo danas – samo je pojačao naglašavanje društvene, ekonomske i uopšte životne dobroti "običnih ljudi" u vremenu samoupravnog socijalizma. Adekvatnost takvih tvrdnji faktografiji 70ih ili 80ih godina prošlog veka, na primer, može se proveriti na različite načine; predlažem analizu štampe, satističkih pokazatelja, diskusionih temata na sastancima i kongresima SK, kao i informante neopterećene mitologijom Zlatnog doba.

govarajući privredni sektor sa predstavom o *vođenju računa o ljudima*. U tom smislu, privatnici i njihov posao predstavljaju nešto što štrči izvan tog sistema, na izvestan način i neka to bude preliminar-na analitička postavka datog vida konceptualizacije.

Čudesni svet privatluka⁹

Kako *oceniti* takvu poziciju privatnika, međutim, u odgovarajućem sistemu kulturne kognicije? S jedne strane, to bi se moglo učiniti jednostavnim suprotstavljanjem načina na koji se evaluira(la) njihova kognitivna šematska suprotnost – društveni/državni sektor, sa svim svojim konotacijama, dok s druge strane, ne postoji verbalni izraz koji bi to činio upadljivim, analogno s onim koji govorio o načinu isplate ličnog dohotka. U prvom slučaju, ishod bi bio taj – da se radi o negativnoj evaluaciji, dok drugog slučaja ne bi bilo u pravom smislu, tj. nema vidljive faktografije bilo koje vrste da ga podupre. No, to što faktografija nije vidljiva, ne znači da je nema, baš kao što bi jednostavno oslanjanje na formiranje značenjskih opozicija "na prvu loptu" vodilo nepotpunom zaključivanju. Stoga ću se okrenuti omiljenom delu metodološkog inventara interpretativnih antropologa, ma kog teorijskog usmerenja – usputnoj etnografiji, u koju ću uključiti memoarski narativ. U interpretativnu moć toga poslednjeg ne verujem sasvim, ali ako su kolege i kolegice širom sveta bili/e spremni/e da se oslone na kazivanja sopstvenih kućnih pomoćnica, mogu i ja na svedočanstvo jednog antropologa u čije pamćenje i znanje o određenim stvarima se pouzdajem – na sebe samog¹⁰!

---

⁹ Naziv albuma Elvis J Kurtovicha iz 1988. godine.

¹⁰ I sve to van "plemenitih napora" za kritikovanjem pojma kulture, a iz sasvim "sebičnog" poriva – obezbediti (sebi) kakvu-takvu činjenič-

Srpski predtranzicioni svet¹¹, koji se podudara s mojim proto-antropološkim, nije poznao eksplicitno šematsko kognitivno evaluiranje privatnika. Njihov odnos prema poslu, način obavljanja delatnosti, a pre svega, njihovo imovno stanje nisu bili predmet i deo javnog govora, na način na koji će to postati tokom 90-ih godina prošlog veka, recimo¹². Tokom tih, "proslavljenih" 90-ih, pomenute kategorije elemenata za kulturno konceptualno vrednovanje privatnika postaju prisutne u javnom govoru, dominiraju njime, čak, kada je u pitanju razmatranje šireg spektra fenomena od značaja za društveni i ekonomski preobražaj društva (a sa njim i kulturni, tek da se ne zaboravi), ali ne postoji tako ekspresivno jasna evaluativna formulacija poput one o dobijanju plate (iako sam naišao na dosta konzistentan stav o tome, o čemu kasnije), dok kako se bližimo današnjici, *privatnici* kao da nestaju polako, kao distinktivna kategorija kulturne kognitivnosti.

U poslednjoj deceniji pred raspad SFRJ, doživljavanje privatnika i njihove delatnosti išlo je ka tome, uglavnom, da su u pitanju oni

---

nu osnovu za (kakvo-takvo?) tumačenje baš te kulture, koja postoji, u kojoj živimo, koja utiče na nas, ali na koju i sami utičemo. Kao ozbiljnije razmatranje na datu temu, v. Иван Ковачевић, Индивидуална антропологија или антрополог као лични гуслар, Етноантрополошки проблеми н. с. год. 1 св. 1, 2006, 17-34.

¹¹ Ovde koristim pojednostavljeno određenje tranzicije u smislu sociokulturne periodizacije, zapravo takvo, koje predstavlja neku vrstu socio-ekonomske i kulturne liminalnosti na konceptualnom nivou, u odnosu na socijalistički samoupravni sistem i ovaj koji imamo na delu danas. Za one koje tranzicija zanima kao takva, a uzimaju je kao jedinstvenu kategoriju, na primer, smatram korisnim to da se obaveste o potencijalno korisnim implikacijama razlikovanja faza u okviru nje, barem; v. npr. Иван Ковачевић, Транзициона легенда о добитницима, Етноантрополошки проблеми, н. с. св. 2 год. 1, 2006, 17-18.

¹² Ne ulazim zbog čega je to bilo tako; nije predmet ovog razmatranja.

koji svoje poslove obavljaju na nekakav drugačiji način od onoga na koji to čine *velike firme*, odnosno društvena i državna preduzeća. Na kakav tačno način – nisam siguran da je u tome postojala tako jasna predstava u onom smislu u kojem su ljudi znali, na primer, kako izgleda proizvodnja u društvenoj fabrici ili kako teče platni promet između društvenih firmi, ma i u najopštijim crtama. Predstava o privatnicima kao o onima koji su izvan sistema, na određeni način, uticala je na izvesnu sumnjičavost, kao osnovnu crtu načina na koji se gledalo na to kako rade i koliki imetak su u stanju da steknu. Ne mogu reći da je postojala baš negativna evaluacija, ali sam siguran, prilično, da je *nezinteresovanost* predstavljala pozitivni kraj pretpostavljenog kontinuuma kognitivnog odnosa prema tom privrednom sektoru i njegovim nosiocima. U tom smislu, čak je i radna etika privatnika doživljavana kao nešto što treba sažaljevati, u najblažem, pošto je očigledno da komunističko propagiranje pozitivnih vrednosti posvećenosti poslu nije uspelo da se nametne u sudaru sa konceptom i praktičnim posledicama pominjanje *zbrinutosti* (ne)radnog naroda.

U 90-im se formulišu dva jasna, oprečna stava o privatnicima – pozitivni i negativni. Pozitivni počiva na usvajanju radne etike privatnika, u smislu prihvatanja toga da platu treba zaraditi, da ne postoje poslovi kojih se treba stideti, a da lična inicijativa može doneti i materijalno poboljšanje lične dobrobiti. Mislim da neću pogrešiti ako kažem da u datom periodu dominira negativni stav ipak, koji može da se opiše izrazom na koji sam naišao tokom terenskih istraživanja, uglavnom u Vojvodini, ma da i u Beogradu, *privatnik je lopov*. Ovaj stav odlikuje sumnjičavost prema tome na koji način je neko došao do svog imetka, tačnije u pogledu toga da li je do određenog imetka moguće doći, uopšte, *na pošten način*, uverenje da se posao obavlja *tako što se muva*, te *da je lako* onima koji se time bave, odnosno da se do materijalnog uspeha dolazi na lakši način, nego *poštenim*

radom, tj. u društvenoj/državnoj firmi ili na način koji odgovara tome.

Napokon, danas – danas su gotovo svi privatnici, tako da sve reference na ovu temu imaju reminiscentni karakter, zapravo. Posvećene su sećanju na stara dobra ili stara loša vremena, svejedno, te na njihovo poređenje sa današnjim stanjem, eventualno. U tom smislu, privatnici i njihov biznis nisu više predmet, već možda, pre, sredstvo javnog govora – kada se želi nešto opisati, potcrtati, uporediti i tome slično, u kontekstu priče o društveno-ekonomskom sistemu, ponekad i o njegovim kulturnim vrednostima.

Priča o privatnicima predstavlja, na određeni način, priču "o sebi", tj. o pozicioniranju nekog prosečnog *Ja* u diskurzivni prostor konceptualnog vrednovanja, primenjenog na društveno-ekonomski sistem u kojem se živi. Na tu "priču" utiču, ali je ne objašnjavaju sami po sebi, sledeći parametri: odnos prema transformaciji pominjanog društvenog i ekonomskog sistema, te označavanje i vrednovanje "dobrotvora", tj. onog koji *zbrinjava* predstavnike kognitivne kategorije *prosečnog građanina*, statistički dominantne u svakom društvu, a narativno i diskurzivno faovrizovane u tolikoj meri da se svaki oblik kulturne komunikacije sabražava njoj kao evaluativno referentnoj normi. Drugim rečima, evaluacija privatnika i njihove delatnosti, koja proizlazi iz odgovarajuće konceptualizacije, oslikava stavove nekog prosečnog, društveno preovlađujućeg *Ja* prema potrebi, nužnosti, ciljevima, eventualnim prednostima i manama, opasnostima dalje izgradnje i/ili promene društva i ekonomije na kojoj je zasnovano, kao i prema tome na kakav način se obavlja *zbrinjavanje*.

Ti stavovi nisu u ovom slučaju, međutim, toliko od one vrste stavova kojima je posvećena socijalna psihologija, na primer, koliko predstavljaju pokušaj formiranja određene vrste modela u kulturnom kognitivnom smislu. Njihovo kulturno poreklo i uslovljavanje znatno je dublje nego što ga takvim predstavlja povezivanje s jasnom so-

ciološkom kategorijom socio-ekonomskog sistema. Njihovo ispoljavanje na individualnom nivou odaje, često, izuzetno veliku emotivnu investiranost onih koji ih zastupaju i izražavaju, takvu koja je analogna onome što se u nekim drugim kontekstima opisuje kao *vera* ili *ideologija*. Oni predstavljaju, pre, sliku takvog odnosa između kulturnog reprezentovanja i psiholoških procesa, koji su neki vid mešavine rezonovanja po kulturnom modelu i hipokognitivizacije, odnosno sledenja tavke logike mišljenja koja je nominalno podudarna s modus ponensom i modus tollensom, ali dozvoljava interpretaciju koja je vođena logikom aproksimacije, a ne striktno kauzalnosti – i nedostatka svesnog iskustva o kulturno ispoljenoj emociji¹³.

Drugim rečima, ilustracije radi, isključivo, ako bismo uzeli kao polazne postavke konceptualnog mišljenja stavove poput, na primer, (ako) *društvene/ državne firme predstavljaju svoju socioekonomsku sigurnost*, (onda) *svrstavam se u one koji smatraju da je na delu doborhotni društveno-ekonomski sistem koji ih favorizuje*, ili (ako) *društveno-ekonomski sistem jasno favorizuje društveni/ državni sektor u privredi, a to funkcioniše*, (onda ne) *ima razloga/ prostora za jačanje privatnog sektora u privredi* – mogli bismo da gradimo logičku osnovu za "otkrivanje" načina mišljenja o datoj problematici, ali do njega ne bismo bili u stanju da dođemo samo zahvaljujući tome, već bismo morali da obratimo pažnju na interferenciju neracionalnih elemenata u datu osnovu, poput toga, recimo, da bi logika bila skrenuta u jednom trenutku, sa tautologije na emotivnu uključenost u problematiku, gde bi ta emotivnost, opet, bila izražena na takav način da bi je način njenog izražavanja maskirao, da se tako izrazim¹⁴.

---

¹³ V. D' Andrade, n. d. 196 i dalje, 223 i dalje.

¹⁴ Nešto slično pravilima iskazivanja afekata, v. Paul Ekman and W. V. Friesen, *The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origin, Usage, and Coding*, in Adam Kendon (ed.), *Nonverbal Communication, Interaction and Gesture: Selections from Semiotics*, Mouton, The Hague 1981.

Da li je rad upropastio majmuna?!

Kako god da bilo, međutim, kao što sam već rekao, rečeno pomaže u opisivanju, više nego u objašnjavanju. Kulturna kognitivna šematizacija privatne poslovne delatnosti jeste zasnovana na identifikovanju, apostrofiranju, hipostaziranju i evaluaciji socioekonomskog "dobrotvora", te na ličnom emotivnom uključivanju u logiku kulturne konceptualizacije koja produkuje određene stavove u pogledu svega toga, ali ta šematizacija počiva, po sebi, na nekim drugim vidovima kulturne konceptualizacije. Oni se tiču morala (uključujući i radni moral), materijalnog bogatstva i evaluativno-komparativnog pozicioniranja sopstvene zajednice (u društvenom, ekonomskom, kulturnom smislu, pre svega) u odnosu na druge, gde prva dva koncepta predstavljaju fokus primarne konceptualizacije, dok je treći posledica toga, praktično.

Nezabilazno mesto, u tom smislu, predstavlja koncept egalitarizma, koji je prisutan u našem društvu tokom većeg dela dvadesetog veka, a i ranije, verovatno. Taj koncept obuhvata odnos prema materijalnom bogatstvu po sebi, ali i prema društvenom statusu, pravu na odlučivanje i širini toga na šta bi se dato pravo odnosilo, međusobnom pozicioniranju u kognitivnoj šematizaciji svakodnevnih odnosa itd. Jedan "pogled izvana" vidi korene dominantnosti tog koncepta u kulturnom kognitivnom svetonazoru srpskog društva u istorijskim uslovima, odnosno tumačeći nepostojanje jasne klasne strukturiranosti u tom društvu odsustvom odgovarajućih društvenih okvira i ustanova uobličavanja neautarhičnih ekonomskih sistema u dužem vremenskom periodu¹⁵.

---

¹⁵ Upor. Džoel M. Halpern, Srpsko selo. Društvene i kulturne promene u seoskoj zajednici 1952-1987, Etnološka biblioteka SGC, Posebna izdanja, knj. 2, Beograd 2006, 159-161.

Drugi pogled, onaj više "iznutra" i vremenski bliži ovom izlaganju, posmatra egalitarizam kao ideologiju koja predstavlja element tradicionalne slike sveta seljaka u Srbiji¹⁶. Ta slika sveta bila je ohrabrivana u pogledu koncepta koji nas ovde zanima – egalitarizma – od strane hrišćanstva tokom izuzetno dugačkog vremenskog perioda, a u novije vreme bila je poduprta egalitarizmom socijalizma. Na stranu to, na primer, što neki od temelja seljačkog kulturnog kognitivnog svetonazora nisu mogli da budu u saglasnosti ni sa hrišćanstvom ni sa socijalizmom, kada je u pitanju odnos prema materijalnom blagostanju i svojini uopšte, smatram da egalitarizam treba uzeti u obzir kao koncept koji je uticao na konceptualizaciju privantika u našoj kulturi u znatnoj meri.

Naime, s jedne strane, jasno je da koncept odnosa prema materijalnoj svojini, pre svega, odgovara onome što su levičarski teoretičari (pogrдно?) nazivali sitnosopstveničkim odnosom¹⁷. S druge strane, međutim, taj koncept i u takvom obliku, ne sugeriše ekonomsku diversifikaciju među "sebi ravnim", osim u smislu lične usputne etnografske beleške iz 1990-ih, možda, koja bi odnos prema sticanju materijalne i finansijske dobiti, a recimo, u svetlu osnovne *cost-benefit* postavke, opisivala kao *ja da radim za hiljadu maraka, a (vi) svi za po sto*. Kao ilustracija toga može da posluži istraživačko zapažanje iz poslednje decenije prošlog veka i s početka ovog,

---

¹⁶ Упор. Илдико Ердеи, Потрошња и идентитет у савременој Србији – народне представе о богатству и сиромаштву, у Драгана Радојичић (ур.), Традиционално и савремено у култури Срба, ПИ ГЕИ САНУ 49, Београд 2003, 193.

¹⁷ Poslednji detaljni (a kakvi bi bili osim toga ?!) etnografski izveštaji o tome kako je izgledalo privređivanje u onome što smatramo tradicijskom kulturom Srba datiraju iz vremena nakon II svetskog rata, a oni govore u prilog izuzetno malog obima svakojake ekonomske delatnosti, v. npr. Halpern, n. d. 63-104.

koje na interpretativnom nivou uspostavlja analogiju između načina vođenja tzv. malog privatnog preduzeća i tržišne pozicije tog preduzeća u smislu ruralne ekonomije sitnosopstveničkog tipa¹⁸.

Koncept egalitarizma koji je na delu ovde, dakle, ne počiva na ideji o društvenom uređenju, ekonomskom sistemu, milenarističkoj ideologiji, niti na bilo čemu što uzima u obzir kategorije *opšteg*. On počiva na pozicioniranju sebe i drugih, odnosno na finom konceptualnom balansiranju tog odnosa između kooperativnosti i kompetativnosti, tačnije – u ekstremnom vidu – između želje za ličnim napredovanjem i straha od toga da se u tome neće uspeti, da će drugi biti bolji, od ismevanja, neshvatanja, gubljenja ličnog ugleda itd. Otuda i prividno nesaglasje između kognitivnog šematizovanja elemenata koncepta morala koji se odnose na datu problematiku: rad je dobar i treba raditi, ali materijalno bogatstvo nije pozitivna vrednost, sama po sebi – što je vrsta konceptualnog normativa koji se proteže od vremena prvih verodostojnih i detaljnih etnografskih beležaka, do početka ovog veka, praktično.

Diskurs koji obrazlaže koncept rada sugeriše koji element tog koncepta jeste uključen u poimanje morala. To je rad kao vrednost, u smislu vrline. Rad kojim se stiču materijalna i finansijska dobrobit treba da bude *pošten* i *naporan*, bez obzira na to što ne postoji elaboracija sadržine tih pojmova u smislu kulturno deljenog obrasca¹⁹. To spada u sferu onoga što se podrazumeva, opštepoznatog, pretpostavljenog itd. To znači, zapravo, da u ovom slučaju, *pošteno* i *naporno* nisu atributi koji opisuju sociokulturnu realnost samu po sebi, neki proces koji se u njoj odvija, ustanovu ili bilo šta, već, od kategorija koje bismo mogli da označimo kao

---

¹⁸ Упор. Милош Матић, Приватно предузетништво у савременој Србији. Концепт руралне економије као модел мишљења у савременом предузетништву, *Антропологија* 3, 2007.

¹⁹ За детаљну фактографију и њена тумачења, в. И. Ердеи, n. d. (2003).

zajedničke ili deljene. Nedostatak sadržinske elaboracije *poštenog* i *napornog* upućuje na to da je u pitanju evaluativna konotacija ličnosti, tj. osobina koje se kod nje cene, a samim tim što se cene, moraju biti i pretpostavke askriptivnog povezivanja sa drugim po sebi pozitivno vrednovanim konceptom, a to je rad.

Kružna definicija? Ne, pre bih rekao Moebiusova traka, odnosno na taj način bih opisao funkcionisanje konceptne derivacije, koje jeste zasnovano na konceptu šeme, ali ne sledi logiku jednosmerno determinisane hijerarhičnosti. U svakom slučaju, konceptualizacija koja objedinjuje rad i ličnost jeste predstava o radnoj etici, koja upućuje na to da se rad smatra sredstvom izgradnje ličnosti, tačnije da se i sam smatra bogatstvom, u određenom smislu, budući da funkcioniše i kao sredstvo i kao cilj²⁰. Mišljenja sam da odatle potiče i svojevrсна moralistička nota koja se provlači kroz narative koji govore o odnosu prema materijalnoj svojini, odnosno pre ambivalentan nego negativan odnos prema materijalnom bogatstvu, luksuzu kao vidu potrošnje i tome slično²¹.

Svaki svoga ubijte subašu

Odnos prema radu jeste ambivalentan, dakle, na određeni način, odnos prema materijalnim dobrima takođe, slično važi i za proces sticanja bogatstva, a verovatno bi se ova opaska mogla protegnuti i na koncepte unapređenja, razvojnosti i tome slično²². Ono što predstavlja metu te ambivalentnosti, međutim, jeste konotacija položaja pojedinca u – za naše prilike – večno ne do kraja strukturiranom socioe-

---

²⁰ Isto, 193.

²¹ Упор. И. Ердеи, n. d. (2005), 226-227.

²² Kao što je implicirano, na izvestan način, u М. Матић n. d. na primer.

konomskom univerzumu. Nije u pitanju bilo koji pojedinac, čak, već nosilac osnovnih društvenih uloga, pre svega u sferi privređivanja. Priznajem, pomalo podseća na strukturalističku tezu o temeljnom egzistencijalnom ambigvitetu društvenog i kulturnog bića čoveka, s jedne strane, te njegove prirodne i bološke osnove, s druge strane, mada ono o čemu je reč ovde ne može da se opiše baš kao prevazilaženje, a i pripada sferi društvenog, odnosno kulturnog, nepobitno.

Čvrsto stojim iza toga da u mišljenju koje predstavlja osnovu kulturne konceptualizacije u našoj sredini ne postoji jasno profilisana ideologija koja bi se odnosila na vezu između pojedinca kao društvene ličnosti, rada, sticanja bogatstva i moralnog pozicioniranja svega toga u koherentan idejni sistem; nema ničeg poput protestantske etike, a hrišćanski, komunistički ili slični utopijski svetonazori nisu uspeli da utiču do kraja na jasno profilisano formiranje takvog nečeg ni na diskurzivnom nivou. To se odnosi na aktuelni, tranzicioni period, socijalistički samoupravni period, vreme do II svetskog rata, obrenovićevsku Srbiju, a verovatno i na vreme koje je teže identifikovati, a kamoli dokumentovati u sociokulturnom smislu. Ne postoji odatle, naravno, ni sasvim precizno pozicioniranje pojedinca u smislu toga šta se očekuje od njega kada je u pitanju postizanje društvenog uspeha, izraženog materijalnim sredstvima, pre svega, ali mislim da je jasno to da neka opšta životna očekivanja od pojedinca ne treba mešati sa onima koja bi bila meritorna po pitanju toga da li se u životu uspelo ili nije²³.

Drugim rečima, kulturna kognitivnost naše sredine nije uspela da formuliše, ako ne baš pojam *uspeha u životu* po sebi, onda vezu između ličnih (kreativnih) pregnuća i toga. Jasno je da postoji

---

²³ Ovo se odnosi, pre svega, na očekivanja tipa "školovati se, zaposliti, zasnovati porodicu", gde članovi formule mogu da variraju u zavisnosti od vremena o kojem je reč.

veza između rada i postignuća, ali ne i kakva je njena značenjska priroda, u onom smislu u kojem se uspostavlja između kulturno konstruisanih i/ili pripisanih vrednosti, na primer. Ključna – neodumica, prepreka, protivrečnost, već kako hoćete – jeste u pogledu toga, ponovo, da li se plata dobija ili zarađuje. Razmatranje odgovarajuće konceptualizacije, na ovom mestu, dopuniću sledećim: ako je ključna predstava bila ona o *vođenju računa o ljudima*, tj. o njihovom *zbrinjavanju*, bez obzira na to što je apostrofirani titular tog postupka, treba istaći da postoje dve osnovne linije mišljenja koje govore o tome – *kako se to čini*. Raširenija sugeriše *neko drugi će se postarati za to*, ali postoji i ona koja veli *sam ću*. Kada se primene na konceptualno promišljanje uspeha, pomažu da se odgovori na pitanje zbog čega je postojao toliki zazor od *privatnika* u našoj društvenoj i kulturnoj sredini, čak i onda kada ih društveno-ekonomski sistem nije disfavorizovao same po sebi.

Naime, pojam privatnika kakav danas poznajemo – tačnije, kakav smo poznavali – formirao se tokom socijalističkog perioda, ali na njega jesu uticale određene evaluativne predstave, prisutne u našoj sredini znatno pre tog perioda. Odatle i smatram da je koncept uspeha u životu – ponavljam, meren njegovom vidljivom stranom, materijalnom dobrobiti – bitan za tumačenje toga na koji način se kulturno kognitivno obrađuju oni koji sopstvenim preduzetništvom iskaču u bilo kom smislu izvan onoga šta njihova sredina smatra, pa, recimo – uobičajenim, u datom trenutku. Za to je bitno sledeće: kako se dolazi do uspeha i na koji način se uspeh kulturno komunicira. Ono drugo zavisi od kulturnih postavki (društvenog) sistema, da se tako izrazim, dok prvo predstavlja relativnu konstantu.

Usudio bih se da kažem, a to važi barem za dvadeseti vek, da postoje (ili su postojala) tri osnovna modela kulturnog mišljenja u korelaciji sa odgovarajućim modelima privređivanja i idejama o vezi između društvenog sistema i ekonomije. To su

autarhični model seoske privrede, demagoški model socijalističke privrede i kompetativni model kapitalizma. Za prvi je karakteristična orijentacija ka *sebi* i *svome*, bez dubljeg interesa za šire tržište, odnosno ostatak sveta. Drugi favorizuje širok pogled na svet, ali iz relativno udobne pozicije nekoga ko se ne bavi ničim osim samim sobom, praktično, dok treći polazi od sebe, ali je prinuđen da vodi računa o drugima, makar u smislu tržišta, kompetativnosti itd. Rad je bitan činilac uspeha u sva tri modela, makar na diskurzivnom nivou, a uspeh se komunicira u zavisnosti od orijentacije datog modela ka sferi privatnog ili ka sferi javnog, odnosno od akcenta koji se pri tom stavlja.

Kada je u pitanju kulturno komuniciranje uspeha, prvi i treći model sličnu su utoliko što to čine manje-više javno. Drugi model sam i nazvao demagoškim zbog toga što insistira na radu, ali ne i na njegovim rezultatima kada je u pitanju "neposredni proizvođač", pri tom izmeštajući odlučivanje kao koncept, proces i čin izvan domena tog "neposredni proizvođač". U drugom modelu, uspeh koji se komunicira javno jeste onaj koji pripada ideologiji, a ne pojedincu. Dok je izgled kuće, na primer, element komuniciranja uspeha u prvom i trećem modelu, u drugom modelu će to biti njena unutrašnjost – pokušstvo pre fasade. Brojni su korektivi toga, naravno, kada je u pitanju socijalistički model, ali ono što im je zajedničko, jeste prenošenje javnog manifestovanja kompetativnosti iz uže ekonomske u širu socijalnu sferu – usled odgovarajućih uslova društveno-ekonomskog sistema koji ne pogoduju javnom eskponiranju pojedinca²⁴, a po logici stvari, nekako – *pojedinač* = *privatnik*!

Kada je u pitanju postizanje uspeha, na diskurzivnom nivou postoji konsekvantna veza između rada i uspeha, tačnije između

---

²⁴ V. Иван Ковачевић, Семиологија мита и ритуала II. Савремено друштво, Етнолошка библиотека СГЦ, књ. 4, Београд 2001, 166-177.

rada i sticanja bogatstva. Pokazuje se, međutim, da je taj nivo izuzetno "propustan" i za objašnjavanje sticanja bogatstva drugačijim načinima od rada po sebi. U tom smislu, ta "objašnjenja" više se podudaraju s konceptom *zbrinjavanja*, no samog rada i to važi za sva tri modela, bez obzira na to što, kada je zbrinjavanje po sredi, treći stavlja naglasak na individualnom delovanju, drugi na društveni sistem, a treći kombinuje individualno delovanje i višu silu²⁵.

Vrste i načini posredovanja postizanju uspeha nisu jednoznačni, dakle, što kada se poveže sa konotiranjem položaja pojedinca ukazuje na jedan konceptualizovani model relativne nesigurnosti u smislu sopstvenog položaja u društvenom, kulturnom i ekonomskom sistemu, pre svega u pogledu odnosa koji se uspostavljaju sa drugima, tj. sa drugim pojedincima, sličnim subjektima i istovremeno objektima kulturnog mišljenja. Možda deluje kao otkrivanje tople vode kada se kaže to da narečeni kognitivni model uzima u obzir u potpunosti antagonizam i kooperaciju kao principe delovanja pojedinaca-aktera, baš kao i lično pregnuće i intervencije koje dolaze izvan tog domena kao katalizatore i sudbinske determinante rezultata takvog delovanja istovremeno, ali smatram da je u pitanju posledica nedovršene kulturne konceptualizacije koja bi davala sistemske odgovore na pitanja koja se tiču svega onoga što bi moglo da se označi kao ekonomija: rad, proizvodnja, uspeh, akteri itd. Drugim rečima, umesto toga da datu sociokulturnu praksu posmatramo kao proizvod kulturne konceptualizacije, izgleda da tu konceptualizaciju treba posmatrati kao neku vrstu naknadne racionalizacije, odnosno kao odgovor na zatečeno stanje.

Poslednje rečeno upućuje na to da sam mišljenja da je kulturna konceptualizacija o kojoj je ovde reč počela da se razvija

---

²⁵ U odsustvu irigacionih sistema, na primer, za useve je uvek odgovorna sila izvan ljudskog društva – priroda, Bog i tome slično.

u relativno skoroj prošlosti, verovatno sredinom dvadesetog veka ili u njegovoj drugoj polovini. Na to upućuje i nedorečenost pozicioniranja pojedinca, koja se u ovom kontekstu manifestuje kao odsustvo jasnog opredeljenja za dosledno hijerarhičnom ili egalitarnom postavkom. *Privatnici* jesu *ljudi kao mi*, ali oni koji se od *nas* razlikuju po tome što su pomalo marginalizovani od strane privrednog sistema (socijalistički period), izgrađuju sopstveni privredni sistem (devedesete), koji postaje funkcionalno dominantan (danas), odakle njihova ekonomska moć i materijalno stanje predstavljaju nešto o čemu se ne zna previše (socijalistički period), ali im se pripisuje izuzetno veliki potencijal (devedesete), odnosno preuzimanje dominantne uloge u raspodeli društvenog dohotka (danas).

Ti *ljudi kao mi* postaju, tako, neko ko je "opasan", ali ne u smislu zamišljanja nekakve onostrane opasnosti ili neko ko je zbilja opasan; "opasnost" jeste u domenu socioekonomskog statusa, koji je danas nalik onome u njihovoj neposrednoj okolini, a sutra može biti izdignut iznad njega, načinom čiji mehanizmi joj nisu do kraja jasni, očito. Smatram da upravo ta nejasnoća jeste jedan od bitnih činioca nedovršenosti i nedorečenosti kulturne konceptualizacije, o kojoj je ovde reč²⁶. U nekom procesu prilagođavanja strukturnim promenama i vrednostima koje ih prate²⁷ – a za šta bi mogla da se primeni i reč "stanje", u ovda-

---

²⁶ Možda je prerano to zaključiti nakon analize ovako malog obima, ali pretpostavljam da je u pitanju osnova čija elaboracija vodi nastajanju onoga što se naziva rastegljivim kategorijama i intuitivnim teorijama, v. Bojan Žikić, Етнокултурна дуалност и ентички стереотипи, ГЕИ САНУ ЛП, 2005, 69-70.

²⁷ Iako ne mislim da mogu da se povuku analogije između ovog slučaja, na primer i onoga o čemu je pisala Antonijević, na tu temu v. Dragana Antonijević, Merkantilne legende postindustrijskog društva, u

šnjem slučaju, imajući u vidu učestalost i ponavljanje toga – razvijaju se različiti oblici kulturnih odgovora; neki od njih po-primaju obrise legende i pripovesti, druge nalazimo u onome što se naziva uvreženim mišljenjem, a što nije ništa drugo do način ispoljavanja koncepta kulturne kognicije.

Umesto Zaključka

Kulturna konceptualizacija pojma *privatnik* u Srbiji govori o tome, naravno, kakav odnos ovdašnja sredina ima prema određenoj vrsti preduzetništva. Bitna karakteristika tog odnosa jeste izvesna evaluativna ambivalentnost, koja se javlja, zapravo, kao neka vrsta najboljeg načina da se opiše kakav je odnos prema ekonomskim pitanjima na delu, uopšte – a što je razmotreno, pre svega, na primerima konceptualizovanja načina privređivanja, ostvarivanja dohotka, postizanja (materijalnog) uspeha i tome slično. Način evaluativnog gledanja na sve te stvari menja se, u izvesnom smislu, u skladu sa promenama koje se dešavaju u društveno-ekonomskoj formaciji, ali ne postoji koherentna kulturna logika koja bi dala čvrst referentni okvir konceptualizaciji, možda baš zbog toga što je bilo nekoliko bitnih promena u datoj formaciji u relativno kratkom vremenskom periodu, od tek nešto više od jednog veka, a pomenuti okvir očigledno nije postojao kada je u pitanju privređivanje u tradicijskoj kulturi²⁸.

Saša Nedeljković (ur.), *Antropologija savremenosti*, Zbornik radova, Etnološka biblioteka knj. 23, SGC i Filozofski fakultet, Beograd 2007.

²⁸ Smatram da je korisno napomenuti da često tradicijsku kulturu uzimamo kao pojam koji je sadržinski i stvarnosno objedinjujuć za pojave, procese i ustanove iz prošlosti, kada ih razmatramo ne po sebi i za sebe, već u kontekstu dijahrone komparativnosti, recimo, što može

Svestan sam toga da se ovakva interpretacija može smatrati pomalo nategnutom, možda, ali osim toga što se to može reći za svako tumačenje koje prevazilazi nivo fizičke realnosti, postoje razlozi zbog kojih insistiram na njoj i u epistemološkom smislu. Za početak, verodostojnost i apsolutna validnost nisu sinonimi; prvo se odnosi na faktografiju, drugo na njeno simboličko tumačenje. Dalje, kako društvene nauke ne poznaju zakonitost i zakone onako kako to jeste u prirodnim naukama (bez obzira na patetične pretenzije nekih od njih), kada se nešto razmatra, ne treba polaziti od toga da to važi u baš svim slučajevima. Antropologija jeste u stanju da razmatra fenomene po sebi, baš i kao da se bavi ljudima kojih se ti fenomeni tiču – zar iko ozbiljan misli da kada se kaže, na primer, da pripadnici neke zajednice veruju u nešto, da baš svaki muškarac i žena - veruju potpuno, bez rezervi i na isti način – u vile, vitamine ili duha šume, sasvim svejedno. Napokon, da okončam ovu samopodršku; ako ne verujete tumačenjima koja su saznovana na analizi konceptualizacije *dobijanja plate*, obratite pažnju na sledeće: postoji vrednosno neutralan izraz *primio/la sam platu*, ali ne i takav koji bi konotirao to da je ta plata zarađena, u stvari!

---

imati metodološko opravdanje u određenim slučajevima, ali ne treba smetati s uma da taj pojam ne možemo koristiti u analitičke svrhe onako kako to zamišljaju, možda, oni koji govore o helenskoj kulturi, mesopotamskoj kulturi ili actečkoj kulturi, na primer. Nijedna od tih kultura (uključujući i ovdašnju tradicijsku) nije bila jednoobrazna, gledano prostorno ili vremenski, svejedno, o čemu treba voditi računa kada se daju tumačenja koja bi trebalo da su preciznija od nivoa uopštavanja.

Bojan Žikić

**PEOPLE WHO ARE NOT (ENTIRELY) LIKE US.
CULTURAL NOTIONS OF THE TERM
ENTREPRENEUR IN SERBIA**

Unlike other transitional milieus, countries of the former Yugoslavia have had contact with privately owned business in their pre transitional period, i.e. in the era that preceded their economic, social and cultural transformation into capitalism. Private entrepreneurs in Serbia have always had a unique status from a legal, social, and culturally cognitive position. In the essay, preconditions and motives, through a cultural conceptualization viewpoint, are discussed.

Sadržaj

Reč urednika	5
Vladimir Ribić	
O Ekonomskoj tranziciji iz makroistorijske perspektive	6
Ines Prica	
Problem interpretacije tranzicije iz "nerealnog socijalizma"	24
Bojan Žikić	
Ljudi (koji nisu sasvim) kao mi. Kulturna konceptualizacija pojma <i>privatnik</i> u Srbiji	52
Ildiko Erdei	
Dimenzije ekonomije: prilog promišljanju privatizacije kao socio-kulturne transformacije	76
Vlado Kotnik	
Bizarre Academism and Science in Slovenia: Elements for Anthropological Study of Postsocialism and Transition	128

Ljupčo S. Risteski	
Ethnography of "Socially Marginalized Groups". Mapping and Community Based Research Study on Most At-Risk Adolescents to HIV/AIDS/STIs in Macedonia. Methodological Issues	172
Tomislav Pletenac	
Od Morlaka do postsocijalizma. Tranzicija kao element mimikrijskog diskursa	200
Vladimir Ribić	
Antropologija raspada Jugoslavije: O etničkom nacionalizmu	216
Senka Kovač	
Recepcija novog državnog praznika u tranziciji: Primer Sretenja	244
Lidija Radulović	
Tranziciona budućnost: politička upotreba proročanstava u Srbiji devedesetih	258
Jana Bačević	
Ljubav u doba tranzicije	280

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.422:39(497.11)"20"(082)

ANTROPOLOGIJA postsocijalizma : zbornik radova / uredio Vladimir Ribić. – Beograd : Srpski genealoški centar : Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, 2007 (Beograd : Srpski genealoški centar). – 306 str. : tabele ; 17 cm. – (Etnološka biblioteka / [Srpski genealoški centar] ; knj. 34)

Tiraž 500. – Tekstovi na srp., engl. i hrv. jeziku. – Reč urednika: str. [5]. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz pojedine radove.

ISBN 978-86-83679-47-8 (SGC)

a) Друштвени процеси – Антрополошки аспект – Србија – 21в – Зборници б) Србија – Транзиција – Зборници

COBISS.SR-ID 145588236

Izdavač: "Srpski genealoški centar", Radnička 50, Beograd i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Za izdavače: Filip Niškanović i Ivan Kovačević. Urednik: Miroslav Niškanović. Kompjuterska obrada i štampa: SGC, Beograd. Beograd 2007.